

Baankenmerken en de uitbesteding van huishoudelijke en zorgtaken

Dit artikel onderzoekt de invloed van verschillende aspecten van de arbeidssituatie op de uitbesteding van twee flexibele huishoudelijke taken (schoonmaken en onderhoud aan huis) en twee taken die aan vaste tijden zijn gebonden (koken en kinderopvang). De centrale hypothese die wordt getoetst voorspelt dat naarmate partners door het werk minder beschikbaar zijn voor eigen huishoudelijke arbeid en zorg, zij vaker zullen uitbesteden. Analyses met gegevens over 795 paren met ten minste één werkende partner, afkomstig van het Time Competition survey, laten zien dat meer arbeidsuren, en dus minder beschikbare tijd thuis, de behoefte aan de uitbesteding van 'vrouwelijke' taken (schoonmaken en kinderopvang) verhogen. Naarmate kortere tijd ten minste één partner thuis is, maken huishoudens meer gebruik van formele kinderopvang. Flexibele beschikbaarheid door autonomie en thuiswerken vergemakkelijkt de combinatie arbeid en zorg door uitbesteding mogelijk te maken. Thuiswerken van de vrouw reduceert de behoefte aan formele kinderopvang, maar wanneer de man thuis werkt wordt kinderverzorging juist vaker uitbesteed.

Trefwoorden: baankenmerken, huishoudelijke taken, kinderopvang, uitbesteding

Inleiding

De enorme toename van het aantal tweeverdieners heeft de organisatie van het huishouden een prominente plaats gegeven op de onderzoeksagenda van de sociale wetenschappen. Het combineren van arbeid en zorg is in groeiende mate de dagelijkse realiteit voor Nederlandse huishoudens. Het huishouden en de werkorganisatie kunnen worden gekarakteriseerd als 'gulzige' instituties (Cosser, 1974). Zowel arbeid als thuis eist veel tijd en energie, met name in perioden van familieopbouw en carrièremobiliteit (Glass & Camarigg, 1992). Wanneer de tijdseisen van werk en thuis groter zijn, ervaren werknemers meer problemen om beide gebieden te combineren (Voydanoff & Kelly, 1984), is hun productiviteit lager en ervaren zij meer problemen in de privé-sfeer, zoals depressie, stress en huwelijksproblemen (zie Glass & Estes, 1997 voor een overzicht).

Een strategie om de combinatie arbeid en zorg te vergemakkelijken is de *uitbesteding* van huishoudelijke en zorgtaken. Uitbesteding is een substituut voor eigen huishoudelijke arbeid en zorg en is daarmee een mogelijke strategie om de combinatie arbeid en zorg te verlichten. Door uit te besteden kunnen huishoudens de benodigde tijd voor huishoudelijke arbeid en zorg verminderen. Zo zijn ouderlijke tijd en kinderopvang tot op zekere hoogte onderling uitwisselbare substituten voor de zorg voor kinderen. Zonder kinderopvang is betaalde arbeid vaak zelfs niet mogelijk voor ouders. Voorbeelden van uitbestedingsalternatieven zijn de huishoudelijke hulp, kinderopvang, klusjesmannen, maar ook afhaalmaaltijden en restaurantbezoek. In de Verenigde Staten (Hochschild, 1997) en in Australië (Bittman, Matheson & Meagher, 1999) is uitbesteding tegenwoordig een gebruikelijke strategie, maar ook in Nederland wordt uitbesteding steeds ge-

* Esther de Ruijter en Tanja van der Lippe zijn werkzaam bij de capaciteitsgroep Sociologie/ICS van de Universiteit Utrecht. Correspondentieadres: Esther de Ruijter, Universiteit Utrecht, Capaciteitsgroep Sociologie/ICS, Postbus 80.140, 3508 TC Utrecht, e.deruijter@fss.uu.nl

woner (Van der Lippe, Tijdens & De Ruijter, 2004; Ours & Gerritsen, 1988).

Eerder onderzoek naar uitbesteding heeft zich met name gericht op de gangbare *time availability*-verklaring (Hiller, 1984) die luidt dat huishoudens hun taken uitbesteden wanneer zij minder tijd beschikbaar hebben om de taken zelf uit te voeren. De behoefte aan uitbesteding, of zelfs de noodzakelijkheid van uitbesteding voor kinderzorg, hangt af van de mate waarin partners beschikbaar zijn om de taken zelf uit te voeren. Een bepalende factor voor de beschikbaarheid van partners is de arbeidssituatie. De invloed van het werk op uitbesteding is echter maar in beperkte mate onderzocht. Studies hebben zich met name gericht op de invloed van het aantal arbeidsuren op het gebruik van uitbesteding, gemeten als het aantal uren betaalde arbeid (Cohen, 1998; Soberon-Ferrer & Dardis, 1991; Yen, 1993) of het verdienertype (Bellante & Foster, 1984; Bittman et al., 1999; Kim, 1989; Oropesa, 1993; Tijdens, Van der Lippe & De Ruijter, 2000). De beschikbaarheid van partners voor taken hangt echter niet alleen af van de hoeveelheid arbeidstijd, maar ook wanneer de tijd voor huishouden en zorg beschikbaar is en hoe flexibel werknemers kunnen omgaan met de behoeften van de thuissituatie. Zo verrichten mannen die op andere tijden werken dan hun vrouwen meer huishoudelijk werk (Blair & Lichter, 1991; Brayfield, 1995; Kingston & Nock, 1985; Pleck & Staines, 1985; Presser, 1994; Wharton, 1994). Daarnaast is de flexibiliteit van arbeid van belang voor de organisatie van het huishouden (Nock & Kingston, 1984; Voydanoff, 1988). Dit artikel onderzoekt in welke mate verschillende baankenmerken van invloed zijn op de uitbesteding van huishoudelijke taken en kinderzorg. Omdat alleenstaanden in veel aspecten verschillen van paren, is gekozen om het onderzoek te beperken tot paren – om aldus een goed beeld te krijgen van de invloed van de baankenmerken van partners.

In de uitbestedingsliteratuur is een belangrijke assumptie dat uitbesteding tijd bespaart. Wanneer partners minder uren beschikbaar zijn voor huishoudelijke en zorgtaken omdat de arbeidssituatie dat niet toelaat, zou uitbesteding alleen een oplossing vormen wanneer uitbesteding de benodigde tijdsinvestering van de partners bespaart. Onderzoek van Van der Lippe, Tijdens en De Ruijter (2004) heeft aange-

toond dat een hulp in de huishouding met name vrouwen tijd bespaart, terwijl afhaalmaaltijden zowel mannen als vrouwen tijd besparen. Wanneer niet alleen wordt gekeken naar de hoeveelheid beschikbare tijd, maar ook naar de invloed van de arbeidssituatie op wanneer tijd beschikbaar is, is het van belang *wanneer* deze tijd wordt bespaard. Sommige taken – zoals kinderzorg en koken – zijn aan specifieke tijden verbonden, en deze taken kunnen aantrekkelijk zijn om uit te besteden. In de literatuur wordt ook wel een onderscheid gemaakt tussen 'inflexibele' kerntaken en 'flexibele' taken die niet aan een tijd zijn gebonden (Hochschild, 1989; Bianchi, Milkie, Sayer & Robinson, 2000). Met name bij taken die aan bepaalde tijden zijn gebonden, kan worden verwacht dat het van belang is wanneer en hoe flexibel werknemers thuis beschikbaar zijn. In dit artikel wordt onderzocht in hoeverre de beschikbaarheid van partners als gevolg van de werksituatie van invloed is op de uitbesteding van twee flexibele taken, a) schoonmaken en b) onderhoud aan huis, en twee inflexibele taken, c) koken en d) kinderzorg.

De beschikbaarheid van partners

De keuze om uit te besteden hangt af van de beschikbaarheid van partners voor het uitvoeren van huishoudelijke en zorgtaken. Volgens het *time availability*-argument (Hiller, 1984) hangt deze beschikbaarheid af van de tijdseisen van de werksituatie, die de aantrekkelijkheid van uitbesteding voor een huishouden beïnvloeden. Naarmate het werk meer restricties oplegt aan de beschikbaarheid van partners voor eigen huishoudelijke productie en zorg, is het aantrekkelijker en soms zelfs noodzakelijk om huishoudelijke taken en zorg uit te besteden. Het gaat hier niet alleen om het aantal uren arbeid, zoals in eerder onderzoek naar uitbesteding is aangenomen (bijvoorbeeld Bellante & Foster, 1984; Bittman et al., 1999; Oropesa, 1993; Tijdens et al., 2000), maar ook om wanneer en hoe flexibel de tijd beschikbaar is.

Uren betaalde arbeid van beide partners

Langere werktijden beperken de mate waarin werknemers thuis fysiek beschikbaar zijn (Hiller, 1984; Voydanoff, 1988). Wanneer men minder tijd heeft voor huishoudelijke productie en

zorg, kan door middel van uitbesteding tegemoet worden gekomen aan de eisen vanuit de thuissituatie door de taken deels over te laten aan een 'buitenstaander'. Partners die meer uren betaalde arbeid verrichten besteden vaker hun taken uit omdat zij kortere tijd beschikbaar zijn. Deze verwachting geldt voor zowel flexibele taken als voor taken die aan bepaalde tijdstippen zijn verbonden, omdat voor beide typen taken tijd nodig is – ongeacht wanneer deze tijd nodig is.

Deze hypothese is al regelmatig getoetst in eerdere, met name Amerikaanse, studies. Het aantal uren arbeid wordt – net als in dit artikel – veelal geoperationaliseerd als verdienertype; tweeverdieners en anderhalfverdieners worden verwacht meer uit te besteden dan eenverdieners. De resultaten van deze onderzoeken laten echter geen eenduidig beeld zien. Tweeverdieners maken vaker gebruik van uitbestedingsalternatieven voor koken (Bellante & Foster, 1984; Bittman et al., 1999; Kim, 1989; Soberon-Ferrer & Dardis, 1991; Yen, 1993; You-Hyun, 1993) en maken ook vaker gebruik van kinderopvang (Bellante & Foster, 1984; Soberon-Ferrer & Dardis, 1991; Tijdens et al., 2000; You-Hyun, 1993). Tweeverdieners hebben echter niet vaker een hulp in de huishouding dan andere verdienertypen (Bellante & Foster, 1984; Bittman et al., 1999; Kim, 1989; Soberon-Ferrer & Dardis, 1991; You-Hyun, 1993).

Overlap van werktijden

De beschikbaarheid als gevolg van de arbeidssituatie wordt niet alleen door het aantal uren betaalde arbeid beïnvloed. Van belang is ook wanneer de tijd beschikbaar is. De beschikbaarheid van ten minste één partner voor huishoudelijke en zorgtaken hangt af van de combinatie van de werktijden van beide partners (Nock & Kingston, 1984; Presser, 1994; Spitze, 1988). De overlap van arbeidstijden van partners is met name van belang voor taken die aan vaste tijden zijn gebonden, zoals koken en kindercare, omdat er voor die taken altijd minstens één persoon thuis moet zijn. Bij schoonmaken en onderhoud aan huis maakt het niet uit of één of beide partners op bepaalde tijden beschikbaar zijn; het gaat bij deze taken enkel om de hoeveelheid tijd die beschikbaar is voor deze taken.

Nock en Kingston (1984) spreken ook wel van de *family work day*. Wanneer beide part-

ners acht uur werken, maar op andere tijden, kan er altijd iemand thuis zijn om bijvoorbeeld voor de kinderen te zorgen. Als de partners op dezelfde tijden werken, is er acht uur niemand thuis, en moet bijvoorbeeld de zorg voor kleine kinderen tijdens die uren worden uitbesteed. De behoefte aan uitbesteding kan uiteenlopen bij een gelijk aantal arbeidsuren, afhankelijk van de gecombineerde werkschema's van partners. Als er één partner aanwezig is hoeft de taak niet uitbesteed te worden. Hoewel met name de beschikbaarheid van de vrouw van belang zou kunnen zijn, heeft onderzoek laten zien dat mannen kindercare en huishoudelijke taken overnemen op tijden dat de vrouw betaalde arbeid verricht (Blair & Lichter, 1991; Brayfield, 1995; Kingston & Nock, 1985; Presser, 1994; Wharton, 1994). De man lijkt dus de 'vrouwelijke' taken over te nemen wanneer de vrouw er niet is, waardoor de behoefte aan uitbesteding lager is wanneer er minder overlap is tussen werkschema's.

Flexibiliteit van arbeid

De flexibiliteit van de arbeid heeft eveneens gevolgen voor de mate waarin men zelf kan voldoen aan de huishoudelijke en zorgtaken (Glass & Camarigg, 1992). Baankenmerken die de combinatie arbeid-zorg kunnen vergemakkelijken reduceren de behoefte aan uitbesteding, omdat de werknemer zelf beschikbaar is voor het uitvoeren van taken. De zogenoemde *job-family compatibility* van de arbeidssituatie is een belangrijke factor voor de huishoudelijke taken en kindercare (Glass & Camarigg, 1992). Flexibiliteit van arbeid maakt de combinatie van betaalde arbeid en huishoudelijke arbeid makkelijker doordat werknemers flexibel kunnen omgaan met de eisen van de thuissituatie (Glass & Camarigg, 1992). Werknemers met een flexibele baan besteden minder taken uit omdat zij makkelijker zelf beschikbaar zijn om aan de behoeften van de thuissituatie te kunnen voldoen. Het gaat dan met name om taken die aan vaste tijden zijn gebonden. Achtereenvolgens worden flexibiliteit van arbeidstijden en van arbeidslocatie besproken.

Flexibiliteit van arbeidstijden. Flexibele arbeidstijden kunnen worden bepaald door de werknemer of de werkgever (onder andere Gerson & Jacobs, 2001). Wanneer werknemers zelf bepalen wanneer ze werken, kunnen zij in dat

geval ook zelf de beschikbaarheid voor huishoudelijke en zorgtaken bepalen. Meer autonomie zal daarmee de behoefte aan uitbesteding reduceren. Als de begin- en eindtijden door de werknemer te bepalen zijn, kan men er bijvoorbeeld voor kiezen om wat eerder te beginnen zodat er aan het eind van de dag tijd is om het eten te koken en er minder noodzaak is om uit te besteden. Een aanname hierbij is dat de werknemer de flexibiliteit ook daadwerkelijk zal gebruiken om taken zelf uit te voeren.

Wanneer flexibiliteit wordt opgelegd door de werkgever of hoort bij het type werk, is dit natuurlijk niet het gevolg van autonomie van de werknemer. Bij dit type flexibele arbeidstijden kan worden gedacht aan een regelmatige wisseling in de arbeidstijden, zoals bij ploegendiensten. Wisselende roosters leiden ertoe dat werknemers flexibel op de behoeften van thuis kunnen reageren. Wanneer werknemers dit wisselende rooster echter niet zelf kunnen bepalen, kunnen ze niet altijd thuis beschikbaar zijn wanneer daar behoefte aan is, bijvoorbeeld als de kinderen van school gehaald moeten worden. Ze zullen dan toch moeten uitbesteden. De verwachting voor de invloed van wisselende roosters op de uitbesteding van taken is dus niet eenduidig: aan de ene kant zijn werknemers wel op wisselende tijden thuis, maar zij kunnen niet flexibel inspringen op de eisen van de thuissituatie.

Flexibiliteit van arbeidslocatie. Flexibiliteit van de arbeidslocatie kan ook de combinatie arbeid en zorg vergemakkelijken. In steeds meer organisaties is het gebruikelijk dat werknemers ten minste één dag per week thuiswer-

ken, al dan niet met computeraansluiting (Peters, Tijdens & Wetzels, te verschijnen). Deze flexibiliteit vanuit de werksituatie zorgt ook voor meer flexibiliteit bij huishoudelijke en zorgtaken. De werknemer is thuis beschikbaar, en kan inspringen op de behoefte aan bepaalde huishoudelijke en zorgtaken. Zo hoeft er niet noodzakelijkerwijs buitenschoolse opvang te worden geregeld voor wat oudere kinderen: de thuiswerkende ouder kan de kinderen ophalen van school en thuis verder werken. Werknemers hoeven ook niet naar de werkplek te reizen, waardoor zij langere tijd thuis beschikbaar zijn. Zo hebben thuiswerkers bijvoorbeeld meer tijd om te koken na het werk. Deze positieve verwachting heeft vooral betrekking op taken die aan vaste tijden zijn gebonden. Een werknemer zal niet zo snel tijdens de thuiswerkdagen gaan schoonmaken of klussen in en om het huis uitvoeren.

Dit alles leidt tot een aantal hypothesen die zijn samengevat in tabel 1.

Data en methode

Data

De gegevens zijn afkomstig van het Time Competition survey dat in 2003 onder Nederlandse werknemers is gehouden. Bij 30 organisaties zijn in totaal 1.114 werknemers geïnterviewd, waaronder 819 paren waarvan zowel de werknemer als de partner is geïnterviewd. In dit artikel wordt alleen gebruikgemaakt van de gegevens over paren. Van 795 paren hebben we informatie over alle relevante verklarende variabelen. Het aantal cases in de analyses varieert

Tabel 1 Verwachte effecten van baankenmerken op uitbesteding van flexibele en inflexibele huishoudelijke en zorgtaken

	<i>Flexibele taken</i>	<i>Inflexibele taken</i>
<i>Verdienerstype^a</i>		
Tweeverdiener	++	++
Anderhalfverdiener	+	+
<i>Overlap werktijden vrouw en man</i>	0	+
<i>Flexibiliteit werk</i>		
Autonomie werktijden werknemer	0	-
Wisselende roosters	0	?
Thuiswerken	0	-

^a Referentiecategorie eenverdieners.

+: positief effect, -: negatief effect, 0: geen effect.

naar het aantal paren met informatie over de afhankelijke variabele.

Operationalisering

De *afhankelijke variabele* in dit onderzoek is de uitbesteding van huishoudelijke en zorgtaken. Twee flexibele taken worden onderzocht, te weten 1) het aantal uren huishoudelijke hulp per maand, en 2) het aantal klussen dat in de afgelopen 12 maanden door klussenbedrijven of klusjesmannen is gedaan. Ook de uitbesteding van inflexibele taken wordt geanalyseerd, namelijk 3) het aantal keren per maand dat er iets is afgehaald of buiten de deur is gegeten, en 4) het totaalaantal uren formele en informele kinderopvang per maand voor kinderen jonger dan 13 jaar. Informele kinderopvang betreft de opvang door familieleden, vrienden, kennissen of bureu. Formele opvang is betaalde opvang door bijvoorbeeld een kinderdagverblijf of een gastouder. Bij informele kinderopvang is gekozen voor opvang tijdens werktijden, omdat opvang buiten werktijden eerder incidentele uitbesteding betreft, zoals een avondje oppassen door opa en oma. Het is niet te verwachten dat baankenmerken van invloed zijn op dit type incidentele uitbesteding. Er is voor gekozen om formele en informele kinderopvang apart te analyseren. Omdat informele kinderopvang een belangrijk deel vormt van de uitbesteding van kinderopvang, kan het niet buiten beschouwing worden gelaten. Formele en informele hulp verschillen echter. Als bij kinderopvang hulp nodig is tijdens werktijden, moet het huishouden erop kunnen vertrouwen dat de hulp beschikbaar is. Dit is echter moeilijker bij informele dan bij formele opvang: het is bij informele opvang onzekerder of die wel altijd tijdens werkuren beschikbaar is. De invloed van baankenmerken kan daarom verschillen voor formele en informele opvang. Daarom worden de analyses apart gedaan voor formele en informele kinderopvang. Voor de analyses over de uitbesteding van kinderopvang zijn gegevens over in totaal 411 paren met kinderen jonger dan 13 jaar beschikbaar, waarvan 398 met informatie over formele kinderopvang en 373 met informatie over informele kinderopvang.

Bij de operationalisering van de *verklarende variabelen* wordt, indien het gaat om individuele kenmerken, een onderscheid gemaakt tussen de baankenmerken van mannen en vrouwen. Hoewel geen hypothesen zijn gefor-

muleerd over seksespecifieke baankenmerken, is het niet onwaarschijnlijk dat het van belang is of het gaat om de baankenmerken van de vrouw of de man. Bij de huishoudenskenmerken 'uren betaalde arbeid' van de partners en 'overlap van werktijden' kan dit onderscheid uiteraard niet gemaakt worden.

Voor het aantal *uren betaalde arbeid* van de partners zijn dummyvariabelen voor anderhalfverdieners (één partner werkt 32 uur of meer, één partner werkt tussen 8 en 32 uur) en tweeverdieners (beiden werken 32 uur of meer), die het *verdienerstype* aangeven, meegenomen. Voor deze variabelen is uitgegaan van de feitelijke arbeidstijd. De anderhalfverdieners zijn vrijwel allemaal traditionele anderhalfverdieners, dat wil zeggen: de man werkt fulltime, de vrouw werkt parttime. De analyses zijn eveneens gedaan met aparte dummies voor traditionele ($n=354$) en niet-traditionele anderhalfverdieners ($n=29$), maar deze groepen bleken niet significant te verschillen. Paren met één verdiener en met twee parttimers zijn de referentiegroep.

Voor de *overlap van de arbeidstijden* van de partners is een dummy opgenomen in de analyses (1=overlap; 0=geen overlap). Deze variabele is geconstrueerd met behulp van informatie over de werktijden van beide partners, verkregen uit twee vragen. Beide partners werd gevraagd of zij a) 's avonds en/of 's nachts werken, en b) of zij in het weekend werken (geen overwerk). Een paar scoort positief op de overlapvariabele wanneer beiden alleen reguliere tijden werken. Dit houdt in dat beide partners niet in de avond en/of nacht werken en ook niet in het weekend. Een paar scoort eveneens positief als beiden aangeven in de avond en/of nacht te werken en niet in het weekend. De waarde één is ook toegekend als beide partners in het weekend werken maar niet in de avond en/of nacht. Tot slot overlappen de werktijden van partners wanneer beiden zowel 's avonds en/of 's nachts als in het weekend werken.

Voor de mate van *flexibiliteit van het werk* zijn drie typen flexibiliteit van beide partners meegenomen in de analyses. Een hogere waarde geeft meer flexibiliteit aan. Allereerst is *autonomie* gemeten door de gestandaardiseerde scores van de volgende twee items op te tellen: wie bepaalt meestal de begin- en eindtijden van uw werk (1 alleen een ander – 5 al-

leen ik zelf), hoe goed is het mogelijk om een vrije dag te nemen of thuis te werken als er thuis iets onverwachts gebeurt (1 onmogelijk – 5 heel goed mogelijk). De volgende twee items geven aan of iemand een *wisselend rooster* heeft: hoe lang van tevoren staan uw werktijden vast (1 voor het hele jaar – 5 geen vaste werktijden), eindigt u elke werkdag op ongeveer dezelfde tijd met werken (0 ja – 1 nee). De gestandaardiseerde scores van de items zijn opgeteld. Tot slot is een variabele meegenomen die aangeeft hoeveel dagen men gemiddeld per week *thuis werkt*.

In de analyses wordt gecontroleerd voor de tijdsrestricties van het huishouden, ook wel de behoefte aan huishoudelijke diensten genoemd (Coverman, 1985). Naarmate de omvang van het huishoudelijk werk toeneemt, stijgt de benodigde tijd voor huishoudelijke arbeid, waardoor de vraag naar uitbesteding eveneens toeneemt. Indicatoren van de behoefte aan huishoudelijke diensten zijn het aantal (jonge) kinderen (onder andere Bellante & Foster, 1984; Soberon-Ferrer & Dardis, 1991) en het aantal kamers in het huis (Van der Lippe et al., 2004).

Een andere belangrijke factor voor uitbesteding zijn de financiële hulpbronnen van een huishouden. Omdat arbeidsmarktparticipatie in deze studie als exogene factor wordt beschouwd, is het totaal nettomaandinkomen van het huishouden opgenomen als indicator van financiële hulpbronnen (onder andere Bellante & Foster, 1984; Oropesa, 1993). Andere benaderingen gaan ervan uit dat arbeidsmarktparticipatie en uitbesteding simultaan worden bepaald, en nemen daarom het (potentiële) uurloon als een indicator van financiële hulpbronnen. In dit geval is dat onwenselijk, omdat de beschikbaarheidshypothese arbeidsmarktparticipatie als een gegeven beschouwt (Zick & McCullough, 1996). Ook controleren we voor het hebben van een koophuis als indicator van financiële hulpbronnen (Spitze, 1999). Een koophuis geeft de behoefte aan onderhoud aan huis en huishoudelijke hulp aan. Huiseigenaren zouden meer belang hechten aan hun huis dan huurders, omdat zij de investering willen beschermen en trots zijn op het huis (Oropesa, 1993). Ook controleren we voor leeftijd (continue variabele), leeftijd-kwadraat en de hoogste opleiding van de partners (elf categorieën, variërend van niet voltooid lager onderwijs tot promotie, artsexamen).

Beschrijvende resultaten

In tabel 2 worden de eerste beschrijvende resultaten gepresenteerd. Per taak is het percentage huishoudens vermeld dat gebruikmaakt van uitbesteding, en voor degenen die uitbesteden het aantal uren per maand of keren per jaar. Omdat vrijwel alle huishoudens minstens één keer per maand uit eten gaan of afhalen, is hier het aantal keren per maand gerapporteerd. Iets meer dan 30% van de paren heeft een hulp in de huishouding, voor gemiddeld 17 uur per maand. Dit komt neer op ongeveer een dagdeel per week (4 uur per week). Bijna de helft van alle paren besteedt op jaarbasis minimaal één klus uit. Het gaat duidelijk om een incidentele vorm van uitbesteding: gemiddeld besteden de huishoudens die minstens één keer per jaar iemand inhuren ongeveer 3 klussen per jaar uit. Het uitbesteden van koken is duidelijk meer in trek: gemiddeld wordt er meer dan 5 keer per maand iets afgehaald of gaat men uit eten. Van de paren met kinderen jonger dan 13, maakt iets meer dan de helft gebruik van formele kinderopvang. Zij regelen gemiddeld per maand 67 uur aan formele opvang (bijna 17 uur per week). Dat is een aanzienlijke hoeveelheid, vooral omdat het alleen gaat om formele opvang. Een groter deel van de ouders maakt gebruik van informele opvang tijdens werktijden, maar voor minder uren dan formele opvang, te weten 25 uur per maand.

Bij de gemiddelde uitbesteding van de verschillende verdienertypen valt op dat huishoudens die meer uren werken vaker en meer uitbesteden. Dit geldt overigens niet voor de uitbesteding van klussen: met name anderhalfverdieners lijken klussen uit te besteden. Wat betreft de overlap van werkschema's valt op dat paren met overlappende schema's vaker flexibele en inflexibele taken uitbesteden. Met name bij formele kinderopvang is het verschil groot; bij de andere taken zijn de verschillen vrij klein. Flexibiliteit van werkzaamheden lijkt, tegen de verwachting in, te leiden tot *meer* uitbesteding – zelfs van flexibele taken. Voor de beschrijvende analyses zijn de respondenten op basis van de continue, gestandaardiseerde schalen voor autonomie en wisselende roosters ingedeeld in twee groepen. De respondenten die één dag of meer per week thuiswerken zijn ingedeeld als thuiswerkers. De cijfers geven aan dat werknemers met meer autonomie vaker huishoudelijke hulp inhuren, iets

Tabel 2 Percentages uitbesteding flexibele en inflexibele taken naar baankenmerken (n=795)

	Flexibele taken					Inflexibele taken				
	% Totaal	Huishoudelijke hulp		Uitbesteden klussen		Uitbesteden koken	Formele kinderopvang ^a		Informeel kinderopvang ^b	
		%	uren p.m.	%	aantal p.j.		aantal p.m.	%	uren p.m.	%
Totaal		31,01	16,72	46,64	3,32	5,37	53,79	66,71	66,93	25,33
<i>Verdienerstypen</i>										
Tweeverdiener	37,94	38,71	17,16	40,97	3,93	6,45	63,27	97,74	80,90	31,78
Anderhalfverdiener	43,94	28,69	16,49	52,09	3,12	4,99	56,65	52,24	66,97	22,54
Eenverdiener/beiden parttime	18,12	20,27	15,79	45,95	2,71	4,04	33,33	66,19	50,00	23,92
<i>Overlap werktijden vrouw en man</i>										
Geen overlap	66,91	29,56	15,09	44,53	3,19	5,16	46,84	59,85	63,39	26,09
Wel overlap	33,09	33,95	19,46	50,92	3,55	5,80	67,14	75,91	73,85	24,04
<i>Flexibiliteit werk</i>										
<i>Autonomie</i>										
Weinig autonomie vrouw ^c	48,96	23,25	16,93	44,50	2,93	4,92	43,69	57,43	60,00	23,94
Veel autonomie vrouw	51,04	38,37	16,59	48,92	3,66	5,80	63,86	73,57	74,47	26,49
Weinig autonomie man ^c	48,84	24,25	16,39	40,75	3,21	5,22	48,82	64,11	63,96	29,29
Veel autonomie man	51,16	37,47	16,93	52,27	3,40	5,52	59,09	69,01	70,05	21,51
<i>Wisselend rooster</i>										
Geen wisselend rooster vrouw ^c	65,97	28,94	16,33	43,78	3,00	5,15	51,97	68,81	64,15	26,15
Wisselend rooster vrouw	34,03	34,53	17,39	52,16	3,68	5,80	57,36	62,96	72,88	21,77
Geen wisselend rooster man ^c	43,83	24,51	15,76	42,34	3,09	4,99	54,72	73,25	68,00	21,83
Wisselend rooster man	56,17	36,09	17,25	50,00	3,47	5,68	53,20	62,44	66,24	27,63
<i>Thuiswerken</i>										
Niet thuiswerken vrouw ^c	92,54	29,59	16,45	45,44	3,22	5,35	54,86	66,50	66,10	26,13
Thuiswerken vrouw	7,46	47,54	18,89	62,30	4,18	5,66	43,59	69,24	75,76	17,92
Niet thuiswerken man ^c	89,01	28,12	15,98	44,03	3,31	5,35	52,20	66,28	66,57	25,47
Thuiswerken man	10,99	54,44	19,91	67,78	3,36	5,55	66,67	69,43	69,77	24,23

^a n=398.^b n=373.^c In de multivariate analyses zijn deze variabelen als continue, gestandaardiseerde schalen opgenomen; bij thuiswerken het aantal dagen.

Bron: Time Competition Survey, 2003.

vaker klussen en koken uitbesteden, en vaker gebruikmaken van kinderopvang. Ook wat betreft wisselende roosters en thuiswerken vinden we dit patroon, hoewel de verschillen soms klein zijn. Multivariate analyse kan uitwijzen of dit onverwachte patroon door verstoringe variabelen wordt veroorzaakt of op realiteit berust.

Methodes

Voor de afhankelijke variabelen waar een duidelijk onderscheid kan worden gemaakt tussen de kans op uitbesteding (kans dat de afhankelijke variabele groter is dan nul) en de mate van uitbesteding (gegeven uitbesteding) worden Tobit-modellen geschat (Tobin, 1958). Tobit-modellen zijn geschikt voor data met een ondergrens van nul, zoals de afhankelijke variabelen in dit onderzoek.¹ Bijna 70% van de respondenten heeft geen hulp in de huishouding, en 53% heeft het afgelopen jaar geen hulp gehad van een klusjesman of klussenbedrijf bij onderhoud aan huis. Van de respondenten met kinderen jonger dan 13 jaar, heeft 46% geen formele opvang geregeld en 33% geen informele opvang tijdens werktijden. Voor het aantal keren afhalen of elders eten worden OLS-regressie-modellen geschat, omdat 97% van de respondenten minimaal één keer per maand een alternatief voor koken gebruikt. De Tobit-coëfficiënten kunnen worden geïnterpreteerd als gewone regressiecoëfficiënten.

Resultaten

Uitbesteding van flexibele taken

Huishoudelijke hulp. De resultaten in tabel 3 ondersteunen de beschikbaarheidshypothese ten dele wat betreft de invloed van de hoeveelheid arbeidsuren op de aanwezigheid van huishoudelijke hulp en het aantal uren huishoudelijke hulp. Tweeverdieners hebben vaker en meer uren hulp in de huishouding dan eenverdieners, maar anderhalfverdieners verschillen niet van eenverdieners. Met name als partners beiden een fulltime baan hebben, is de behoefte aan huishoudelijke hulp groot en misschien zelfs wel noodzakelijk.

Voor flexibele taken werd verwacht dat het niet uitmaakt wanneer en hoe flexibel partners

beschikbaar zijn. De overlap van de werktijden van beide partners blijkt inderdaad geen effect te hebben op huishoudelijke hulp. Autonomie van beide partners leidt echter wel tot meer huishoudelijke hulp. Dit resultaat is tegenovergesteld aan het verwachte effect op de uitbesteding van inflexibele taken: flexibiliteit zou juist leiden tot minder uitbesteding. Een verklaring voor deze bevinding zou kunnen zijn dat autonomie vooral voorkomt bij drukke en veeleisende banen. Omdat werknemers met meer autonomie ook meer onder druk staan tijdens het werk, willen ze in de tijd dat ze thuis zijn zo weinig mogelijk huishoudelijke verplichtingen hebben. Hiermee in overeenstemming is dat naarmate mannen meer dagen thuiswerken, ook vaker en voor meer uren huishoudelijke hulp wordt ingeschakeld. Dat er geen effect is gevonden van thuiswerken door vrouwen kan ermee te maken hebben dat vrouwen zich vaak ongemakkelijk voelen als een hulp schoonmaakt terwijl zij thuis zijn (Hondagneu-Sotelo, 2001) en het daarom ook minder nodig vinden. Mannen lijken daar weinig problemen mee te hebben.

Onderhoud aan huis. Het verdienertype is – tegen de verwachting in – niet van belang voor de verklaring van het aantal uitbestede klussen (tabel 3). Deze bevinding duidt wellicht op de sekstypering van taken: onderhoud aan huis is een traditioneel ‘mannelijke’ taak die niet afhangt van (de omvang van) de arbeidsmarktparticipatie. Mannen dragen traditioneel gezien de verantwoordelijkheid voor onderhoud aan huis, een flexibele, facultatieve, zelfs ‘recreatieve’ taak, en nemen daarnaast deel op de arbeidsmarkt (Hochschild, 1989). Daarnaast is het bij onderhoud aan huis ook redelijk makkelijk om het aantal benodigde klussen te reduceren, door bijvoorbeeld klussen uit te stellen of door in een nieuw huis of appartement te wonen – zodat klussen niet nodig zijn.

Het aantal dagen thuiswerken van mannen leidt, net als bij hulp in de huishouding, tot meer uitbesteding. Het type uitbesteding kan een verklaring voor deze bevinding leveren. Omdat onderhoud aan huis vaak niet op regelmatige basis wordt uitbesteed, is het van belang dat één van beide partners thuis aanwezig is om de klusjesman binnen te laten en eventueel bij de klus te blijven. Het maakt blijkbaar uit wie van beide partners thuis is: alleen het

Tabel 3 Coëfficiënten van Tobit-model ter verklaring van het aantal uren huishoudelijke hulp, het aantal uitbestede klussen en het aantal uren kinderopvang, en coëfficiënten van OLS-regressiemodel ter verklaring van het aantal uitbestedingsalternatieven voor koken

	Flexibele taken				Inflexibele taken					
	Uren huishoudelijke hulp		Aantal uitbestede klussen		Uitbesteding koken		Uren formele kinderopvang		Uren informele kinderopvang	
	B	SE(B)	B	SE(B)	B	SE(B)	B	SE(B)	B	SE(B)
<i>Verdienerstype^a</i>										
Tweeverdiener	11,81**	4,71	-0,38	0,57	0,71	0,53	51,56***	13,78	19,09**	7,28
Anderhalfverdiener	1,46	4,24	0,09	0,50	0,47	0,47	30,43**	12,02	10,33*	6,21
<i>Overlap werktijden vrouw en man</i>	-0,54	2,53	0,06	0,46	0,25	0,31	13,44*	7,07	-1,67	4,04
<i>Flexibiliteit werk</i>										
Autonomie vrouw	1,75*	0,89	0,12	0,14	0,01	0,10	6,59**	2,58	1,28	1,38
Autonomie man	1,45*	0,84	0,15	0,15	0,06	0,09	3,26	2,46	-0,52	1,31
Wisselend rooster vrouw	0,83	0,75	0,21	0,14	0,16*	-0,09	1,19	2,30	0,52	1,29
Wisselend rooster man	1,11	0,75	0,12	0,14	0,10	0,09	-4,54*	2,20	0,82	1,24
Aantal dagen thuiswerken vrouw	0,91	1,99	0,53	0,37	-0,17	0,26	-10,01*	5,39	-3,05	2,84
Aantal dagen thuiswerken man	4,13**	1,75	0,58*	0,34	0,45*	0,24	10,61*	6,23	7,56*	3,45
<i>Controlevariabelen</i>										
Aantal kinderen < 4	5,66**	2,15	0,02	0,40	-0,40	0,26	71,10***	6,33	1,90	3,51
Aantal kinderen 4 – 13	3,82**	1,61	-0,23	0,29	-0,50**	0,20	12,69**	5,11	2,31	2,88
Koopwoning	7,97*	3,90	4,48***	0,76	-0,12	0,39	22,80*	11,72	-9,52	6,10
Aantal kamers woning	2,26*	1,00	0,46**	0,19	-0,31**	0,13	-2,85	3,05	-2,64	1,69
Hoogste opleidingsniveau	5,37***	0,89	0,68***	0,14	0,04	0,08	6,26**	2,14	1,45	1,14
Leeftijd	4,05**	1,53	0,25	0,25	-0,22	0,16	7,46*	4,47	-5,89*	2,81
Leeftijd kwadraat	-0,04*	0,02	0,00	0,00	0,00	0,00	-0,08	0,05	0,05	0,03
Inkomen	-0,01	0,03	0,00	0,01	0,01	0,00	-0,07	0,08	-0,03	0,05
Constante	-186,34***	33,79	-18,60***	5,43	13,40***	3,29	-303,46***	94,65	159,54**	58,17
<i>Chi²</i>	197,42***		142,88***				232,29***		66,52***	
<i>R²</i>					14%					
<i>n</i>	789		795		794		398		373	

^a Referentiecategorie eenverdieners en beiden parttime.

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$ (éénzijdige toetsing).

Bron: Time Competition Survey, 2003.

thuiswerken van de man leidt tot meer uitbesteding van klussen. Werknemers die niet thuis kunnen werken, reduceren misschien het aantal klussen, of worden 'gedwongen' om zelf meer klussen te doen.

Uitbesteding van inflexibele taken

Koken. Tweeverdieners en anderhalfverdieners maken, tegen de verwachting in, niet vaker gebruik van uitbestedingsalternatieven voor koken dan cenverdieners. Blijkbaar maakt het voor de uitbesteding van koken niet uit hoeveel tijd partners beschikbaar zijn. Een logische verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat restaurantbezoek niet bepaald tijdsbesparend is. Het zou kunnen dat tweeverdieners en anderhalfverdieners wel meer gebruikmaken van de tijdsbesparende alternatieven zoals afhaalmaaltijden, maar even vaak uit eten gaan.

Volgens de beschikbaarheidshypothese zou overlap van werktijden leiden tot meer uitbesteding van inflexibele taken zoals koken. In de regressieanalyse vinden we geen effect van overlap. Voor autonomie en thuiswerken werd een negatief effect op de uitbesteding van koken verwacht, omdat partners flexibeler beschikbaar zijn. We vinden echter geen effect van autonomie, en zelfs een positief effect van thuiswerken van de man. Een verklaring zou kunnen zijn dat autonomie en thuiswerken vooral voorkomen bij drukke en veeleisende banen, waardoor deze typen flexibiliteit niet leiden tot minder uitbesteding. Een aanname van de beschikbaarheidshypothese is dat mensen taken zelf doen als zij beschikbaar zijn. Wellicht geldt dit niet altijd voor mannen, omdat zij koken juist uitbesteden als ze thuiswerken. Wisselende roosters van vrouwelijke werknemers blijken een positief effect te hebben op de uitbesteding van koken. Wisselende roosters laten niet toe dat (vrouwelijke) werknemers flexibel kunnen insprijngen op de behoeften thuis, en leiden er daardoor toe dat koken vaker wordt uitbesteed.

Formele kinderopvang. Bij de verklaring van het aantal uren formele kinderopvang per maand blijkt dat het verdienertype van belang is. De hoeveelheid beschikbare tijd is een belangrijke factor voor de formele uitbesteding van kinderopvang. Tweeverdieners en anderhalfverdieners regelen vaker en meer uren formele kinderopvang voor hun kinderen jonger dan

dertien jaar dan eenverdieners.

Zoals verwacht leidt overlap van de arbeidstijden van beide partners tot meer formele kinderopvang. Huishoudens waar langere tijd minstens één partner thuis beschikbaar is, regelen minder kinderopvang. Van de verschillende typen flexibiliteit, behalve wisselende roosters, werd een negatief effect verwacht. Dat blijkt alleen voor het aantal dagen thuiswerken van de vrouw, niet voor autonomie. Als vrouwen thuis werken wordt kinderopvang inderdaad minder vaak uitbesteed. De vrouw is thuis beschikbaar en benut waarschijnlijk de kans om tijdens het werk op de kinderen te letten, terwijl het thuiswerken van de man interessant genoeg juist leidt tot meer uitbesteding van kinderopvang. Autonomie van de vrouw heeft een positief effect, mogelijk omdat flexibiliteit het wegbrengen en ophalen van de kinderopvang vergemakkelijkt. Over wisselende roosters werd geen eenduidige verwachting geformuleerd. Nu blijkt dat de formele uitbesteding van kinderopvang juist afneemt als de man een wisselend rooster heeft. Hoewel wisselende roosters er niet toe leiden dat men flexibel kan omgaan met de thuissituatie, zorgen wisselende roosters van de man er wel voor dat er minder wordt uitbesteed – waarschijnlijk omdat zij wel flexibel beschikbaar zijn.

Informeel kinderopvang. De hoeveelheid beschikbare tijd van de ouders blijkt ook voor informele kinderopvang van belang: tweeverdieners en anderhalfverdieners maken significant vaker gebruik van informele kinderopvang tijdens werktijden dan eenverdieners. Wanneer de tijd beschikbaar is en hoe flexibel de beschikbaarheid is, blijkt niet van belang voor informele kinderopvang. Zo is informele kinderopvang even aantrekkelijk voor huishoudens met of zonder overlappende werktijden. Van autonomie en thuiswerken werd een negatief effect verwacht, maar er is alleen een tegengesteld effect van thuiswerken van de man. Hoe meer dagen de man thuiswerkt, hoe vaker er gebruik wordt gemaakt van informele opvang. Net als bij formele kinderopvang lijkt het erop dat de assumptie dat beschikbaarheid leidt tot het zelf verzorgen van de kinderen niet opgaat.

De resultaten laten zien dat flexibele beschikbaarheid niet noodzakelijkerwijs leidt tot min-

der uitbesteding van flexibele en inflexibele taken. Of huishoudens uitbesteden, zelfs als ze beschikbaar zijn, zou kunnen afhangen van het plezier dat mensen hebben in het uitvoeren van taken. Onderzoek van Van Berkel (1997) heeft laten zien dat het plezier dat mensen hebben in taken van belang is voor de verdeling van huishoudelijk werk tussen partners. Het zou kunnen dat dezelfde redenering geldt voor de uitbesteding van taken. Als mensen taken niet plezierig vinden, zullen zij taken juist vaker uitbesteden als zij flexibeler beschikbaar zijn – omdat beschikbaarheid uitbesteding ook mogelijk maakt. De analyses in dit artikel zijn eveneens gedaan met een maat voor plezierigheid. Voor het gebruik van formele kinderopvang en de uitbesteding van schoonmaken heeft de plezierigheid van de vrouw een negatief effect op uitbesteding, en voor de uitbesteding van koken heeft de plezierigheid van zowel de vrouw als de man een negatief effect. De plezierigheid van taken biedt echter geen verklaring voor de gevonden positieve effecten van de typen flexibiliteit: de effecten blijven bestaan.

Conclusie en discussie

Met het groeiend aantal tweeverdieners rusten de verantwoordelijkheden voor huishoudelijke en zorgtaken steeds vaker op de schouders van werkende vrouwen en mannen. De gevolgen van het werk voor de organisatie van het huishouden staan door deze ontwikkeling steeds meer in de aandacht, met name wat betreft de tijdsbesteding aan huishoudelijke arbeid en zorg (Blair & Lichter, 1991; Brayfield, 1995; Kingston & Nock, 1985; Pleck & Staines, 1985; Presser, 1994; Wharton, 1994). De gevolgen van baankenmerken voor de uitbesteding van huishoudelijke taken en kindercare zijn echter nauwelijks onderzocht. Uit de onderhavige studie kan worden geconcludeerd dat inderdaad diverse aspecten van de werksituatie van belang zijn voor de uitbesteding van huishoudelijke taken en zorg. Het loont met andere woorden de moeite om kennis van arbeidssociologie te gebruiken in verklaringen met een meer familiesociologisch karakter. Zo kunnen we beter begrijpen hoe de thuis- en werksituatie met elkaar interacteren bij problemen van tijdconcurrentie.

De beschikbaarheidshypothese stond centraal in het artikel: naarmate het werk meer toelaat dat partners langere tijd en flexibeler beschikbaar zijn voor huishoudelijk werk en zorgtaken, zullen zij minder taken uitbesteden. Het onderzoek gaat verder dan eerder onderzoek door niet alleen te kijken naar de hoeveelheid beschikbare tijd, maar ook naar wanneer en hoe flexibel die tijd beschikbaar is. De beschikbaarheidshypothese wordt ondersteund voor de 'vrouwelijke' taken (schoonmaakwerk en kindercare) wat betreft het aantal arbeidsuren. De verschillende typen flexibiliteit van arbeid laten echter zien dat beschikbaarheid niet altijd leidt tot minder uitbesteding. Hoewel verschillende aspecten van flexibiliteit van belang zijn voor verschillende taken, lijkt flexibiliteit in het algemeen de uitbesteding van taken juist te vergemakkelijken. Werknemers met een flexibele baan nemen niet meer huishoudelijke en zorgtaken voor hun eigen rekening, maar besteden juist meer uit. De aanname dat beschikbaarheid ertoe leidt dat partners zelf taken uitvoeren lijkt dus niet een realistische assumptie te zijn. Autonomie over werktijden en thuiswerken blijken op een andere manier dan verwacht de combinatie arbeid en zorg te beïnvloeden: ze versterken het 'moderne' uitbestedingspatroon.

Uit dit onderzoek is gebleken dat voor de verschillende huishoudelijke en zorgtaken andere aspecten van de arbeidssituatie van belang zijn. Wisselende roosters maken de uitbesteding van koken aantrekkelijker, maar is nauwelijks van invloed op de andere taken. Het onderscheid tussen flexibele en inflexibele taken is blijkbaar niet eenduidig te maken. Overwegingen over de specifieke eigenschappen van de uitbesteding van taken zijn noodzakelijk om de relatie tussen baankenmerken en uitbesteding beter te begrijpen.

Verder onderzoek is gewenst naar de invloed van overlap van werkschema's op de uitbesteding van huishoudelijke en zorgtaken. In deze studie is een eerste aanzet gedaan om de invloed van overlap op uitbesteding te toetsen, maar de maat van overlap geeft geen gedetailleerde informatie. In de data waren gegevens beschikbaar over de tijden waarop partners meestal werken: reguliere tijden, in de avond en/of nacht, en in het weekend. Om de beschikbaarheidshypothese te toetsen zou het

wenselijk zijn om de echte *family work day* te meten met behulp van informatie over het feitelijk aantal uren en de specifieke tijdstippen dat ten minste één partner thuis aanwezig is.

In dit artikel is aandacht besteed aan de uitbesteding van huishoudelijke taken en kindercare door paren. Uitbesteding is echter ook een belangrijke strategie voor (werkende) alleenstaanden, omdat zij geen partner hebben om op terug te vallen voor sekspecifieke taken (De Ruijter, Treas & Cohen, 2003). De baankenmerken zijn waarschijnlijk ook bij hen van belang voor de uitbesteding van taken, omdat zij alleen de verantwoordelijkheid dragen voor huishoudelijke taken en kindercare. Verder onderzoek naar de invloed van baankenmerken op uitbesteding door alleenstaanden is dan ook wenselijk.

Noot

- 1 De Tobit-coëfficiënten worden geschat met behulp van een maximum-likelihood-procedure die corrigeert voor een gelimiteerde afhankelijke variabele die tot inconsistente OLS-coëfficiënten kan leiden (Tobin, 1958). Voor alle afhankelijke variabelen zijn zowel OLS- en Tobit-modellen geschat, en de resultaten voor huishoudelijke hulp, kinderopvang en onderhoud aan huis verschillen zodanig dat is gekozen om de Tobit-modellen te rapporteren. De decompositie van de coëfficiënten in de kans op uitbesteding en de mate van uitbesteding is niet nodig wanneer men geïnteresseerd is in de verklaring van uitbesteding, en niet het voorspellen van de mate van uitbesteding (MacDonald en Moffitt, 1980).

Literatuur

- Bellante, D. & Foster, A.C. (1984). Working wives and expenditure on services. *Journal of Consumer Research*, 11, 700-707.
- Berkel, M. van (1997). *Who dominates when? Asymmetrical patterns of influence among Dutch husbands and wives*. Nijmegen: Mediagroep.
- Bianchi, S.M., Milkie, M.A., Sayer, L.C. & Robinson, J. P. (2000). Is anyone doing the housework? Trends in the gender division of household labor. *Social Forces*, 79, 191-228.
- Bittman, M., Matheson, G. & Meagher, G. (1999). The changing boundary between home and market: Australian trends in outsourcing domestic labour. *Work, Employment & Society*, 13, 249-273.
- Blair, S.L. & Lichter, D.T. (1991). Measuring the division of household labor: Gender segregation of housework among American couples. *Journal of Family Issues*, 12, 91-113.
- Brayfield, A. (1995). Juggling jobs and kids: the impact of employment schedules on fathers' caring for children. *Journal of Marriage and the Family*, 57, 321-332.
- Cohen, P.N. (1998). Replacing housework in the service economy. *Gender & Society*, 12, 219-232.
- Coser, L. (1974). *Greedy institutions*. New York: Free Press.
- Coverman, S. (1985). Explaining husbands' participation in domestic labor. *Sociological Quarterly*, 26, 81-97.
- Gerson, K. & Jacobs, J.A. (2001). Changing the structure and culture of work. Work and family conflict, work flexibility, and gender equity in the modern workplace. In R. Hertz & N.L. Marshall (red.). *Working families. The transformation of the American home* (pp. 207-226). Berkeley: University of California Press.
- Glass, J. & Camarigg, V. (1992). Gender, parenthood, and job-family compatibility. *American Journal of Sociology*, 98, 131-151.
- Glass, J. & Estes, S.B. (1997). The family responsive workplace. *Annual Review of Sociology*, 23, 289-313.
- Hiller, D.V. (1984). Power dependence and division of family work. *Sex Roles*, 10, 1003-1019.
- Hochschild, A.R. (1989). *The second shift*. New York: Avon.
- Hochschild, A.R. (1997). *The time bind. When work becomes home and home becomes work*. New York: Metropolitan.
- Hondagneu-Sotelo, P. (2001). *Doméstica. Immigrant workers cleaning and caring in the shadows of affluence*. Berkeley: University of California Press.
- Kim, C. (1989). Working wives' timesaving tendencies: Durable ownership, convenience food consumption and meal purchases. *Journal of Economic Psychology*, 10, 391-409.
- Kingston, P.W. & Nock, S.L. (1985). Consequences of the family work day. *Journal of Marriage and the Family*, 47, 619-630.
- Lippe, T. van der, Tjinders, K. & Ruijter, E. de (2004). Outsourcing of domestic tasks and timesaving effects. Te verschijnen in *Journal of Family Issues*.
- MacDonald, J.F. & Moffitt, R.A. (1980). The uses of Tobit analysis. *Review of Economics and Statistics*, 62, 318-321.
- Nock, S.L. & Kingston, P.W. (1984). The family work day. *Journal of Marriage and the Family*, 46, 333-343.
- Oropesa, R.S. (1993). Using the service economy to relieve the double burden. Female labor force participation and service purchases. *Journal of Family Issues*, 14, 438-473.
- Ours, J.C. & Gerritsen, E. (1988). *Doe-het-zelf tussen consumptieve dienstverlening en zwarte sector*. Den Haag: OSA Werkdocument W56.
- Peters, P., Tjinders, K. & Wetzels, C. (te verschijnen). Employees' opportunities, preferences, and practices in telecommuting adoption. Te verschijnen in

- Information and Management*.
- Pleck, J.H. & Staines, G.L. (1985). Work schedules and family life in two-earner couples. *Journal of Family Issues*, 6, 61-82.
- Presser, H.B. (1994). Employment schedules among dual-earner spouses and the division of labor by gender. *American Sociological Review*, 59, 348-364.
- Ruijter, E. de, Treas, J.K. & Cohen, P.N. (2003). *Living arrangements and service expenditures on female and male tasks*. Niet gepubliceerd paper.
- Soberon-Ferrer, H. & Dardis, R. (1991). Determinants of household expenditures for services. *Journal of Consumer Research*, 17, 385-397.
- Spitze, G. (1988). Women's employment and family relations: A review. *Journal of Marriage and the Family*, 50, 595-618.
- Spitze, G. (1999). Getting help with housework. *Journal of Family Issues*, 20, 724-746.
- Tijdens, K., Lippe, T. van der & Ruijter, E. de (2000). *Huishoudelijke arbeid en de zorg voor kinderen: Hervredden of uitbesteden?* Amsterdam: Elsevier Bedrijfsinformatie.
- Tobin, J. (1958). Estimation of relationships for limited dependent variables. *Econometrica*, 26, 24-36.
- Voydanoff, P. & Kelly, R.F. (1984). Determinants of work-related family problems among employed parents. *Journal of Marriage and the Family*, 46, 881-892.
- Voydanoff, P. (1988). Work role characteristics, family structure demands, and work/family conflict. *Journal of Marriage and the Family*, 50, 749-761.
- Wharton, C.S. (1994). Finding time for the 'Second Shift': The impact of flexible work schedules on women's double days. *Gender & Society*, 8, 189-205.
- Yen, S.T. (1993). Working wives and food away from home: The Box-Cox double hurdle model. *American Journal of Agricultural Economics*, 75, 884-895.
- You-Hyun, C. (1993). *The analysis of household expenditures for services*. Michigan: UMI Dissertation Services.
- Zick, C.D. & McCullough, J. (1996). Trade-offs between purchased services and time in single-parent and two-parent families. *Journal of Consumer Affairs*, 30, 1-23.